

ALEKSANDER KRZYSZTOF SITNIK OFM¹
Studium Franciszkańskie w Krakowie (filia UPJPII)
ORCID 0000-0001-5601-0492

DOKUMENT PERGAMINOWY WYSTAWIONY PRZEZ PROWINCJAŁA PAULINÓW, O. AUGUSTYNA KORDECKIEGO, DLA PARAFII W TARTAKOWIE, 1661 R.

Tartaków leży w odległości około 10 km na południowy wschód od Sokala, obecnie na Ukrainie. W XVI i XVII w. wieś należała do rodziny Trzciskich i była głównym ośrodkiem drugiej co do wielkości fortuny w ziemi bełskiej. W XVII w. parafia tartakowska znajdowała się w granicach diecezji chełmskiej. Miała zapewne metrykę średniowieczną, a według dokumentów kościelnych z pewnością istniała w 1587 r. Na przełomie XVI i XVII w. na skutek najazdów tatarskich parafia upadła i w 1603 r. podlegała parafii w Sokalu. W 1605 r. parafię tartakowską odnowiła rodzina Trzciskich. Z jej fundacji zbudowano nowy, drewniany kościół. Na początku lat 40. XVII w. podczas najazdu Tatarów i Kozaków świątynia została spalona, a proboszcz zamordowany. Wakat na probostwie trwał 10 lat. W 1648 r. proboszczem tartakowskim został ks. Jan Sieprawski, który z własnych funduszy zbudował nowy kościół. 13 grudnia 1660 r. świątynię konsekrował pod tytułem Michała Archaniola biskup sufragan chełmski, Mikołaj Świrski².

3 czerwca 1661 r. w Częstochowie prowincjał paulinów, o. Augustyn Kordecki, wystawił dokument, na mocy którego erygował bractwo Świętych Aniołów Stróżów w parafii w Tartakowie, z inicjatywy i funduszy proboszcza ks. Jana Sieprawskiego. Dokument erekcyjny potwierdził biskup sufragan chełmski, Mikołaj Świrski. Dwa odpisy dokumentu znajdują się w aktach parafii Tartaków przechowywanych w zasobie Archiwum Państwowego w Przemyślu³.

Dokument pergaminowy obecnie przechowywany jest w zasobie Archiwum Prowincji oo. Bernardynów w Krakowie. Przypadkowo znalazł go dyrektor archiwum, o. Władysław

¹ Dr hab. Aleksander Krzysztof Sitnik OFM – wykładowca w międzyzakonnym Studium Franciszkańskim w Krakowie (sekcja UPJPII). Zainteresowania badawcze koncentrują się wokół historii Zakonu Braci Mniejszych (bernardynów). Adres: krzysztof.sitnik3@gmail.com.

² A. Dworzak, *Kościół parafialny pw. św. Michała Archaniola w Tartakowie*, w: *Kościół i klasztor rzymskokatolickie na terenie dawnego województwa bełskiego*, t. 1, red. A. Betlej, A. Dworzak, Kraków 2021, s. 845-969.

³ A. Dworzak, *Kościół parafialny pw. św. Michała Archaniola w Tartakowie*, s. 854; Archiwum Państwowe w Przemyślu, zesp. 2441: Akta parafii i księgi metrykalne archidiecezji lwowskiej i diecezji przemyskiej obrządku rzymskokatolickiego, 87: Tartaków, 221: Dokumenty dotyczące parafii – wypisy z akt grodzkich bełskich, kronika parafii do 1907 r., akta dotyczące wizytacji, kontrakty, opisy dóbr, 1606-1690, 1711-1787, 1907, s. 177; Archiwum Państwowe w Przemyślu, zesp. 2441: Akta parafii i księgi metrykalne archidiecezji lwowskiej i diecezji przemyskiej obrządku rzymskokatolickiego, 87: Tartaków, 224: Informacja względem praw, funduszków i uposażenia kościoła tartakowskiego, 1788-1796, s. 13.

Waśko, w maju 2023 r. W jaki sposób dokument trafił do Krakowa? Prawdopodobnie przekazał go ktoś z Tartakowa bernardynom w Sokalu, może w celu zachowania od zniszczenia w czasie klęsk elementarnych. Archiwum klasztorne było miejscem w miarę bezpiecznym. W 1951 r. została przesunięta granica państwowa między ZSRR a Polską. W październiku tego samego roku, w ramach repatriacji, bernardyni opuścili klasztor sokalski. Cenna biblioteka i bogate archiwum zostały przewiezione do Krakowa i włączone do zasobu Archiwum Prowincji oo. Bernardynów⁴.

Dokument został napisany w języku łacińskim. Znajdują się w nim trzy ozdobne inicjały: I, F i D [w tekście poniżej wytłuszczone]. Dokument zachowany jest dobrze, w prawym, górnym rogu nieco poplamiony. Jego wymiary: wysokość 340 mm, szerokość 500 mm, margines lewy 50 mm, margines prawy 50 mm. Na końcu dokumentu z lewej strony widnieje podpis: F[rater] Augustinus Kordecky Pro[vin]tial[is]. Pod podpisem znajduje się zupełnie zamazanych brązową farbą kilka linii tekstu. Następnie pośrodku dokumentu pozostałości czerwonego wosku po całkowicie zniszczonej pieczęci, prawdopodobnie klasztoru paulinów na Jasnej Górze. Obok zniszczona pieczęć, wyciśnięta przez papier w czerwonym wosku, z zachowanym fragmentem postaci anioła, należąca do arcybractwa Świętych Aniołów Stróżów. Na końcu dokumentu z prawej strony podpis: Fr[ater] Georgius Lichrowsky Archiconfrater Archiconfraterni[tatis] Angelo[rum]. In dorso: notatka w języku łacińskim potwierdzająca erygowanie bractwa, bez podpisu biskupa sufragana chełmskiego, Mikołaja Świrskiego.

Poniżej przytaczam treść dokumentu in extenso. Zachowałem oryginalną pisownię.

IN NOMINE DOMINI AMEN.

FR[ATER] AUGUSTINUS KORDECKI

Fr[at]rum Eremitarum Ordinis S. Pauli Primi Eremita per Poloniam et Silesiam
PRIOR PROVINCIALIS⁵

Omnibus et singulis praesentes literas visuris Salutem in Domino.

DUM praeclara officiorum insignia, quibus Auxiliares Angeli divina providentia in ministerium nostrum ab ipso nativitatis ortu destinati humanum gentibus devincunt, devotae considerationis indagine contemplamur, dignum quin potius debitum semper arbitramur, ut iis reverentiam pro praesentia, fiduciam pro custodia, devotionem pro benevolentia, apud Christifideles quantum in Domino possumus conciliemus: sed et specialia quaedam obsequia considerantes, quibus illum Sanctissimum Ordinis Nostri Patriarcham D[ivum] Paulum Primum Eremitam⁶ persecuti sunt, dum eum viventem in solitudine per tot annorum spatia a variis technis Daemonum protexerunt, demortuique animam visibiliter in coelum detulerunt, non immerito Nos inducunt, ut ad prosequenda modo recensita officia quam plurimos Christifideles invitemus. Qua propter vigore literarum et facultatis a Sancta Sede Apostolica Reverendissimo Patri Generali et Provincialibus Ordinis Nostri concess[sa], ut

⁴ A. Chadam, *Sokal*, w: *Klasztory bernardynskie w Polsce w jej granicach historycznych*, red. H.E. Wyczawski, Kalwaria Zebrzydowska 1985, s. 351.

⁵ O. Augustyn Kordecki był prowincjałem paulinów w latach 1657-1663. J. Zbudniewek, *Kordecki Augustyn OSPE, imię chrzestne Klemens, ur. 16 XI 1603 w Iwanowicach, zm. 20 III 1673 w Wieruszowie, działacz zak., obrońca klasztoru jasnogórskiego przed atakiem Szwedów, pamiętnikarz*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 9, red. B. Migut, Lublin 2002, kol. 837-838.

⁶ B. Degórski, *Paweł Pustelnik, Paweł z Teb, św., ur. ok. 228 w Tebach (Egipt), zm. ok. 341 na pustyni tebańskiej, patriarcha paulinów, uważany za pierwszego chrześc. pustelnika*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 15, red. E. Gigilewicz, Lublin 2011, kol. 117.

Confraternitatem sub invocatione Sanctorum Angelorum Custodum⁷ in quibusuis Christifidelium Ecclesiis erigere ac instituere, ipsisque omnes ac singulas indulgentias Archiconfraternitati sub eadem invocatione de Urbe a Romanis Pontificibus concessas communicare possint et valeant, eandem Confraternitatem Autoritate Apostolica qua hac in parte fungimur in Ecclesia Parochiali tituli S. Michaelis Archangeli in Villa Tartaków⁸ Dioecesis Chełmensis⁹ sita ad instantiam ill[ustr]is et Admodum Reverendi D[omi]ni Ioannis Sieprawski¹⁰ P[hilosop]hiae Doctoris Decani Socaliensis Parochi Tartacoviensis, commodo supra hoc Illustrissimi ilius Loci Ordinarii accedat consensus, instituimus ac erigimus omnesque, et singulas indulgentias quibus Romana sub eadem invocatione Archiconfraternitas per S[ancti]s[imu]m Pontificem pia recordnis URBANUM P[a]p[ae] VIII¹¹ sive quoscunque illius Praedecessores dotata et aucta est, eidem Confraternitati in Ecclesia supra dicta per Nos fundatae communicamus. Volumus autem et utriusque sexus Christifideles in hanc Confraternitatem inscribendos in Domino requirimus, quatenus illi iuxta Capitula, ordinationes, et Statuta Confraternitatis Nostrae sub eadem invocatione Divae Virginis Claromontanae institutae se regant et gubernent. Insuper ut Omnis huius Confraternitatis Capellanus seu Administrator per Confratres eligendus, nomina et cognomina omnium Christifidelium in eandem Societatem devote recipi petentium in libro ad hoc specialiter deputato valeat inscribere, recipere et admittere. Ut vero Christifideles intelligant coelestes thesauros non quaestus ac lucri alicuius gratia, sed ex benignitate Sedis Apostolicae provenire, inhibemus, ne pro huiusmodi inscriptione seu admissione aliquid temporalis lucri exigant, sed gratis haec omnia praestent: licitum tamen erit ipsis a Confratribus inscribendis eleemosynam sponte oblatam recipere, quae sic recepta pro ornamento Ecclesiae seu Confraternitatis convertatur. In quorum fidem praesentes sigillo Nostro et Confraternitatis munitas manu propria subscribimus. In celeberrimo Conventu Clari Montis Częstochoviensis¹² die 3 Mensis Iunii A[nn]o D[omi]ni 1661.

F[rater] Augustinus Kordecky Prof[vin]tial[is] Fr[ater] Georgius Lichrowsky¹³ Archiconfrater Archiconfraternitatis] Angelo[rum]

⁷ Bractwo Świętych Aniołów Stróżów zostało założone w 1624 r. na Jasnej Górze. 8 X 1626 r. papież Urban VIII zatwierdził bractwo, nadając mu liczne przywileje i odpusty oraz podnosząc do rangi arcybractwa. Jego opiekunami byli paulini. Papież zezwolił zakonnikom na erygowanie bractwa w parafiach nie należących do paulinów. A. Bruździński, *Bractwa religijne w siedemnastowiecznym Krakowie. Zarys problematyki*, w: *Historia świadectwem czasów. Księdzu Profesorowi Markowi Tomaszowi Zahajkiewiczowi*, red. W. Bielak, S. Tylus, Lublin 2006, s. 141-142; J. Flaga, *Bractwa religijne w Rzeczypospolitej w XVII i XVIII wieku*, Lublin 2004, s. 58, 76, 107, 197-199, 225.

⁸ Lu[dwik] Dz[iedzicki], *Tartaków*, w: *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego*, t. 12, red. B. Chlebowski, Warszawa 1892, s. 216-217.

⁹ Diecezja chełmska katolicka powstała w poł. XIV w. w związku z organizacją Kościoła katolickiego na Rusi. Istniała do 1807 r. Jej kontynuacją jest diecezja lubelska. B. Kumor, *Chełmska diecezja*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 3, red. M. Krąpiec, Lublin 1995, kol. 127-132.

¹⁰ Ks. Jan Sieprawski, doktor filozofii i teologii, kanonik i kustosz Kolegiaty Zamojskiej oraz rektor Akademii Zamojskiej (1666-1668, 1670-1672). Był dziekanem dekanatu sokalskiego i proboszczem parafii w Tartakowie (1661), parafii św. Dominika w Turobinie w latach 1679-1681, następnie parafii Zwiastowania NMP w Tomaszowie Lubelskim.

¹¹ Papież Urban VIII (1623-1644). J. Kopiec, *Urban VIII, Maffeo Barberini, ochrzczony 5 IV 1568 we Florencji, zm. 29 VII 1644 w Rzymie, papież od 6 VIII 1623*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 19, red. E. Gigilewicz, Lublin 2013, kol. 1383-1384.

¹² J. Zbudniewek, *Jasna Góra*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 7, red. J. Duchniewski, Lublin 1997, kol. 1072-1075.

¹³ Jerzy Lichrowski w 1661 r. był przewodniczącym bractwa Świętych Aniołów Stróżów.

In dorso.

Privilegium Institutorum pro Confraternitate sub Invocatione SS. Angelorum in Ecc[lesia] Parochiali Tartacoviensi. 1661.

Dokument w wolnym tłumaczeniu na język polski

W IMIĘ PAŃSKIE. AMEN.
BRAT AUGUSTYN KORDECKI,
prowincał braci eremitów Zakonu Świętego Pawła Pierwszego Pustelnika
na Polskę i Śląsk,
wszystkim i każdemu z osobna, którzy będą oglądać niniejsze pismo,
śle pozdrowienie w Panu.

GDY z pobożnym namysłem i badaniem przyglądamy się jakże wyraźnym znakom usług, które dla rodzaju ludzkiego pełnią aniołowie wspomociele, boską opatrnością przeznaczeni do służenia nam od samego urodzenia, zawsze uważamy za godne, a nawet raczej za należne, abyśmy, na ile tylko możemy to zrobić w Panu, zjednywali im wśród wiernych cześć za ich obecność, ufność za opiekę, pobożne oddanie za łaskawość. Lecz gdy rozważamy także pewne szczególne usługi, z którymi towarzyszyli owemu najświętszemu patriarsze naszego zakonu, św. Pawłowi Pierwszemu Pustelnikowi, gdy go żyjącego na pustkowiu przez tak długi czas chronili od różnych sztuczek demonów, a duszę zmarłego w sposób widzialny zanieśli do nieba, jakże słusznie przywodzą nas do tego, byśmy jak największą liczbę wiernych zapraszali do naśladowania przedstawionych właśnie usług.

Dlatego mocą pisma i władzy udzielonej najczcigodniejszemu ojcu generałowi i prowincjałom naszego zakonu przez świętą Stolicę Apostolską, aby mogli i byli w stanie we wszystkich chrześcijańskich kościołach erygować i ustanawiać bractwo pod wezwaniem Świętych Aniołów Stróżów i powiadamiać wiernych o wszystkich i każdym z osobna przywilejach udzielonych przez papieża arcybractwu z Rzymu pod tymże wezwaniem, to samo bractwo, władzą apostolską, którą tutaj sprawujemy, w kościele parafialnym tytułu św. Michała Archanioła we wsi Tartaków, położonej w diecezji chełmskiej, na naleganie jego dostojności wielce czcigodnego Jan Sieprawskiego, doktora filozofii, dziekana sokałskiego, proboszcza tartakowskiego, jako że jest w tej sprawie także zgoda najdostojniejszego ordynariusza tego miejsca, ustanawiamy i erygujemy, a wszystkie razem i każdy z osobna przywileje, w które przez Jego Świątobliwość świętej pamięci papieża Urbana VIII czy też któregokolwiek z jego poprzedników zostało uposażone i którymi obdarzone arcybractwo rzymskie pod tymże wezwaniem, udzielamy temuż założonemu przez nas bractwu w wyżej wspomnianym kościele.

Chcemy zaś i wymagamy w Panu od wiernych obojga płci, którzy będą się zapisywać do tego bractwa, by rządził się i kierowali rozdziałami, zarządzeniami i statutami naszego bractwa ustanowionego pod tymże wezwaniem Świętej Dziewicy Jasnogórskiej. Ponadto aby każdy kapelan czy administrator tegoż bractwa, który będzie wybrany przez braci, mógł zapisywać, przyjmować i dodawać w księdze specjalnie do tego przeznaczonej imiona i nazwiska wszystkich wiernych pobożnie proszących o przyjęcie do tegoż towarzystwa.

Aby zaś wierni rozumieli, że skarby niebieskie nie są zarobkiem czy zyskiem, lecz ich źródłem jest łaskawość Stolicy Apostolskiej, zabraniamy wymagania jakiejś doczesnej zapłaty za tego rodzaju zapis czy dopuszczenie, lecz to wszystko należy wyświadczać za darmo. Będzie jednak dozwolone przyjmowanie od samych zapisywanych współbraci dobrowolnie ofiarowanej jałmużny, którą to tak przyjętą należy przeznaczyć na wyposażenie kościoła.

Na poświadczenie tego niniejsze pismo opatrzone naszą pieczęcią podpisujemy własnoręcznie. W słynnym konwencie jasnogórskim w Częstochowie dnia 3 czerwca roku Pańskiego 1661.

Brat Augustyn Kordecki – prowincjał

Brat Jerzy Lichrowski – przewodniczący Arcybractwa Aniołów

Na odwrocie.

Przywilej ustanowienia bractwa pod wezwaniem Świętych Aniołów w kościele parafialnym w Tartakowie, 1661.

Bibliografia

Źródła

Archiwum Prowincji oo. Bernardynów w Krakowie (APBK)

Dokument pergaminowy, b. sygn. 1661, 3 czerwca, w Częstochowie. Prowincjał paulinów, o. Augustyn Kordecki wystawia dokument, na mocy którego eryguje bractwo Świętych Aniołów Stróżów w parafii w Tartakowie, z inicjatywy i funduszy proboszcza ks. Jana Sieprawskiego. Dokument potwierdza biskup sufragan chełmski, Mikołaj Świrski.

Archiwum Państwowe w Przemyślu (APP)

zesp. 2441: Akta parafii i księgi metrykalne archidiecezji lwowskiej i diecezji przemyskiej obrządku rzymskokatolickiego, 87: Tartaków, 221: Dokumenty dotyczące parafii – wypisy z akt grodzkich bełskich, kronika parafii do 1907 r., akta dotyczące wizytacji, kontrakty, opisy dóbr, 1606-1690, 1711-1787, 1907.

zesp. 2441: Akta parafii i księgi metrykalne archidiecezji lwowskiej i diecezji przemyskiej obrządku rzymskokatolickiego, 87: Tartaków, 224: Informacja względem praw, funduszów i uposażenia kościoła tartakowskiego, 1788-1796.

Opracowania

Bruździński A., *Bractwa religijne w siedemnastowiecznym Krakowie. Zarys problematyki*, w: *Historia świadectwem czasów. Księdzu Profesorowi Markowi Tomaszowi Zahajkiewiczowi*, red. W. Bielak, S. Tylus, Lublin 2006, s. 103-147.

Chadam A., *Sokal*, w: *Klasztory bernardyńskie w Polsce w jej granicach historycznych*, red. H.E. Wyuczawski, Kalwaria Zebrzydowska 1985, s. 342-352.

Degórski B., *Paweł Pustelnik, Paweł z Teb, św., ur. ok. 228 w Tebach (Egipt), zm. ok. 341 na pustyni tebańskiej, patriarcha paulinów, uważany za pierwszego chrześc. pustelnika*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 15, red. E. Gigilewicz, Lublin 2011, kol. 117.

Dworzak A., *Kościół parafialny pw. św. Michała Archanioła w Tartakowie*, w: *Kościół i klasztory rzymskokatolickie na terenie dawnego województwa bełskiego*, t. 1, red. A. Betlej, A. Dworzak, Kraków 2021.

Dz[iedzicki] Lu[dwik], Tartaków, w: *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego*, t. 12, red. B. Chlebowski, Warszawa 1892, s. 216-217.

Flaga J., *Bractwa religijne w Rzeczypospolitej w XVII i XVIII wieku*, Lublin 2004.

Kopiec J., *Urban VIII, Maffeo Barberini, ochrzczony 5 IV 1568 we Florencji, zm. 29 VII 1644 w Rzymie, papież od 6 VIII 1623*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 19, red. E. Gigilewicz, Lublin 2013, kol. 1383-1384.

Kumor B., *Chelmska diecezja*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 3, red. M. Krąpiec, Lublin 1995, kol. 127-132.

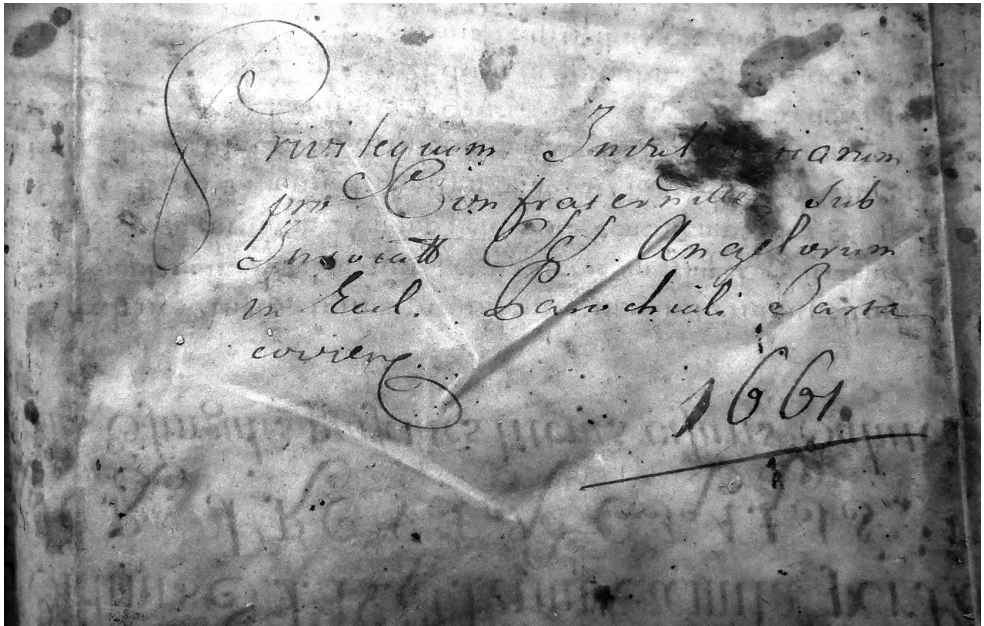
Zbudniewek J., *Jasna Góra*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 7, red. J. Duchniewski, Lublin 1997, kol. 1072-1075.

Zbudniewek J., *Kordecki Augustyn OSPE, imię chrzestne Klemens, ur. 16 XI 1603 w Iwanowicach*,

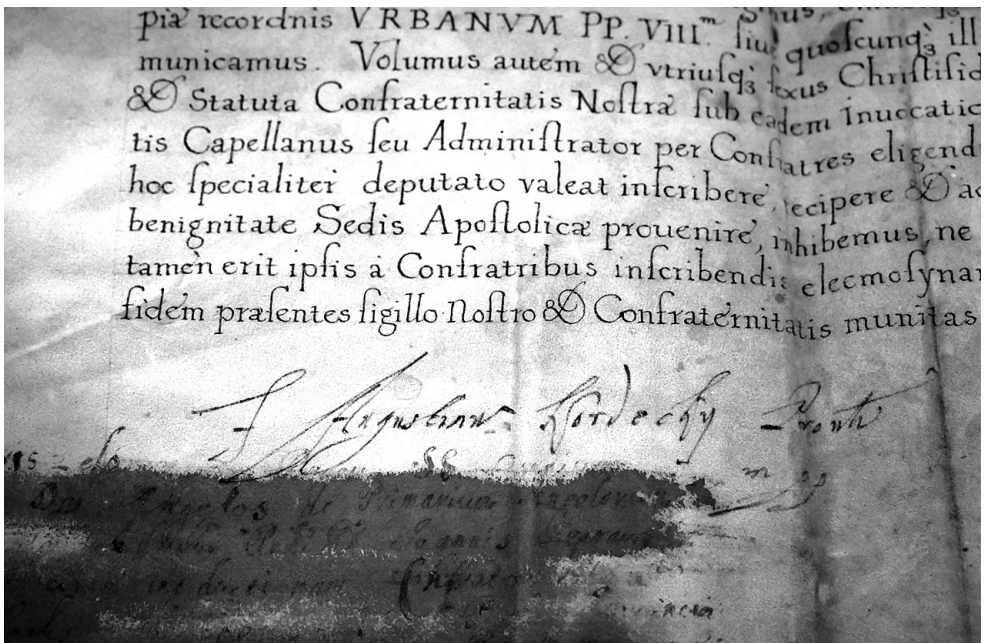

Fot. 1. APBK, dok. perg., b. sygn. 1661, 3 czerwca, w Częstochowie, k. 1

zm. 20 III 1673 w Wieruszowie, działacz zak., obrońca klasztoru jasnogórskiego przed atakiem Szwedów, pamiętnikarz, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 9, red. B. Migut, Lublin 2002, kol. 837-838.

Fot. 2. APBK, dok. perg., b. sygn. 1661, 3 czerwca, w Częstochowie, k. 1v

Fot. 3. Autograf prowincjała paulinów, o. Augustyna Kordeckiego, 1661 r. – APBK, dok. perg., b. sygn. 1661, 3 czerwca, w Częstochowie, k. 1